

АНОТАЦІЯ

Перевізник Д. В. Еволюція функціонування фразеологічних одиниць на позначення етнонаціональних стереотипів у сучасній німецькій мові на матеріалі німецькомовної преси 2014–2024 рр.

Дипломна робота освітнього рівня – магістр. На правах рукопису. Спеціальність 035.043 Філологія. Германські мови і літератури (переклад включно), перша – німецька. Івано-Франківськ, 2025.

У магістерській роботі досліджено німецькі фразеологічні одиниці, що позначають етнонаціональні стереотипи, на матеріалі сучасної німецькомовної преси (2014–2024 рр.). Актуальність теми пояснюється зростанням ролі медіадискурсу у формуванні та трансформації етнонаціональних уявлень, особливо в умовах геополітичних змін у Європі. Метою роботи є виявлення семантичних і прагматичних особливостей фразеологізмів із етнонаціональною семантикою та простеження динаміки їх вживання у пресі під впливом соціально-політичних подій.

Методологія дослідження включає описовий, контекстуальний, зіставний та дискурс-орієнтований аналіз, а також елементи корпусного підходу. Матеріалом слугували публікації німецькомовних медіа 2014–2024 рр. У результаті дослідження виявлено, що традиційні стереотипні моделі фразеологізмів поступово витісняються, натомість зростає поширеність одиниць, які передають підтримку та переосмислення національних образів.

Встановлено, що німецькі фразеологізми з етнонаціональною семантикою виконують когнітивну, експресивну, стилістичну та культурно-маркерну функції, є індикаторами соціокультурних трансформацій і демонструють тенденцію відходу від етноцентричних кліше до більш інклюзивних мовних стратегій у сучасному медіадискурсі.

Ключові слова: фразеологізм, етнонаціональний стереотип, німецька преса, медіадискурс, дискурс-аналіз.

ZUSAMMENFASSUNG

Die vorliegende Masterarbeit ist dem Thema der Entwicklung und Funktionsveränderung phraseologischer Einheiten mit ethnonationaler Komponente in der modernen deutschen Sprache gewidmet. Im Mittelpunkt der Untersuchung steht das Korpusmaterial aus der deutschsprachigen Presse der Jahre 2014–2024 – *Die Zeit*, *Der Spiegel*, *Süddeutsche Zeitung*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ)* und *Die Welt*.

Ziel der Arbeit ist es, die pragmatischen und semantischen Besonderheiten der phraseologischen Einheiten zu analysieren, die ethnonationale Stereotype ausdrücken, sowie ihre funktionale und bewertende Veränderung unter dem Einfluss der geopolitischen Ereignisse dieser Zeit zu bestimmen. Die empirische Basis bildet die Analyse der Textkorpora DWDS (Wortauskunftssystem) und COSMAS II / DeReKo (IDS Mannheim).

Die Forschung kombiniert Methoden des Korpus-, Diskurs- und Kontextanalyse. Es wurde festgestellt, dass sich die Verwendung ethnonational geprägter Phraseologismen im medialen Diskurs erheblich verändert hat: traditionelle stereotype Wendungen erfahren eine semantische Neuausrichtung, während neue Ausdrucksformen unter dem Einfluss aktueller politischer und gesellschaftlicher Entwicklungen entstehen.

Die Ergebnisse tragen zum besseren Verständnis der Wechselwirkung zwischen Sprache, Gesellschaft und Kultur bei und erweitern die theoretischen Grundlagen der deutschen Phraseologieforschung im Bereich der Medienlinguistik.

Schlüsselwörter: Phraseologismus, ethnonationaler Stereotyp, Medienlinguistik, Diskursanalyse, deutsche Presse, DWDS, COSMAS II, DeReKo.

ABSTRACT

This master's thesis examines the evolution and functional transformation of phraseological units with an ethnonational component in modern German, based on corpus material from the German-language press (2014–2024), including *Die Zeit*, *Der Spiegel*, *Süddeutsche Zeitung*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ)*, and *Die Welt*.

The main objective is to explore how phraseological units expressing ethnonational stereotypes have changed semantically and pragmatically under the influence of geopolitical developments in Europe, particularly focusing on representations of Ukraine and Russia. The research employs data from the DWDS (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache) and COSMAS II / DeReKo (Institut für Deutsche Sprache, Mannheim) corpora.

A combination of corpus, discourse, and contextual analysis methods has revealed significant shifts in the frequency, meaning, and evaluative function of ethnonational phraseologisms. The findings demonstrate that the media discourse actively shapes and transforms ethnic stereotypes, reflecting broader social and political transformations in contemporary German society.

The results contribute to a deeper understanding of the interaction between language, ideology, and cultural identity in the field of modern German phraseology and media linguistics.

Keywords: phraseological unit, ethnonational stereotype, German press, corpus linguistics, discourse analysis, DWDS, COSMAS II, DeReKo.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ І ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ СТЕРЕОТИПІВ	9
1.1. Фразеологічна одиниця як об'єкт сучасної лінгвістики	9
1.2. Поняття стереотипу та його мовна репрезентація	13
1.3. Засоби масової інформації як чинник формування та трансформації етнонаціональних стереотипів	17
Висновки до розділу 1	22
РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ЗМІН НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИМ КОМПОНЕНТОМ У НІМЕЦЬКОМОВНІЙ ПРЕСІ (2014–2024)	24
2.1. Прагматичні функції та динаміка змін упродовж 2014-2024 рр.	24
2.2. Вплив геополітичної ситуації на особливості вживання етнонаціональних фразеологізмів	28
2.3. Аналіз трансформації образів України та Росії в німецькій пресі (2014-2024)	31
Висновки до розділу 2	40
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ТА ЇХ ДИСКУРСИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКИХ МЕДІА	42
3.1. Теоретичні засади корпусного аналізу медійних текстів	42
3.2. Корпусний аналіз функціонування етнонаціональних фразеологізмів у німецькій пресі (2014–2024)	51
3.3. Узагальнення результатів емпіричного дослідження	56
Висновки до розділу 3	61
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	73

ВСТУП

Сучасний етап розвитку мовознавства характеризується посиленням інтересу до вивчення взаємозв'язку мови, культури та суспільства. У цьому контексті особливого значення набувають фразеологічні одиниці, що є не лише відображенням національної ментальності, а й засобом фіксації стереотипів, що формуються під впливом історичних, політичних та культурних чинників. Фразеологізми, що позначають етнонаціональні стереотипи, становлять важливу складову лінгвокультурної картини світу, адже вони акумулюють у собі колективні уявлення про «своїх» та «інших».

Особливу увагу дослідників сьогодні привертає питання еволюції таких фразеологічних одиниць у медійному просторі. Мова преси не лише відображає суспільні настрої, а й активно впливає на формування громадської думки, виступаючи інструментом конструювання соціальних і національних ідентичностей. У зв'язку з цим аналіз німецькомовної преси 2014-2024 рр. є надзвичайно показовим, адже саме цей період позначений глибокими геополітичними трансформаціями, зокрема міграційною кризою, війною в Україні, зростанням політичних і соціальних поляризацій у Європі. Усе це безпосередньо впливає на динаміку вживання фразеологізмів із етнонаціональним компонентом, їхні оцінні та прагматичні функції.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю всебічного вивчення того, як у сучасній німецькій мові, зокрема у пресі, трансформуються фразеологічні одиниці, що містять етнонаціональні компоненти. Зміни у політичному та інформаційному просторі призводять до переосмислення усталених мовних моделей, оновлення лексико-фразеологічного складу та формування нових стереотипів. Аналіз цих процесів дає змогу простежити, як мова реагує на суспільно-політичні виклики, та визначити тенденції розвитку німецької фразеології у XXI столітті.

Об'єктом дослідження є фразеологічні одиниці сучасної німецької мови, що містять етнонаціональний компонент.

Предметом дослідження є функціонування та еволюція фразеологічних одиниць із етнонаціональним компонентом у німецькомовному медійному дискурсі 2014–2024 рр.

Сфера лінгвістики: тема дослідження належить до фразеології як однієї з провідних галузей сучасної лінгвістики, що вивчає особливості структури, семантики та функціонування стійких словосполучень у мові. Водночас робота має міждисциплінарний характер, адже поєднує підходи соціолінгвістики, когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології, оскільки фразеологічні одиниці розглядаються як відображення етнонаціональних стереотипів і складова мовної картини світу німецькомовного соціуму. Крім того, залучення матеріалу сучасної німецькомовної преси (2014–2024 рр.) зумовлює актуальність дослідження у контексті медіалінгвістики та дозволяє простежити еволюцію функціонування фразеологізмів у сучасному публіцистичному дискурсі.

Метою роботи є комплексне дослідження особливостей функціонування та еволюції фразеологічних одиниць, що позначають етнонаціональні стереотипи, у сучасній німецькій мові на матеріалі німецькомовної преси 2014–2024 рр.

Завдання дослідження:

1. Охарактеризувати основні теоретичні підходи до вивчення фразеологізмів і мовних стереотипів.
2. Визначити специфіку етнонаціональних стереотипів у німецькій фразеології.
3. Розглянути роль засобів масової інформації у формуванні та зміні етнонаціональних образів.
4. Простежити динаміку функціонування фразеологічних одиниць із етнонаціональним компонентом у німецькій пресі 2014–2024 рр.
5. Проаналізувати вплив геополітичних подій на трансформацію етнічних образів у німецькому медійному дискурсі.
6. Провести корпусний аналіз фразеологізмів із використанням ресурсів *DWDS* і *COSMAS II / DeReKo* та визначити тенденції їх уживання.

Матеріалом слугують тексти німецькомовної преси: *Die Zeit, Der Spiegel, Süddeutsche Zeitung, Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ), Die Welt* за період 2014–2024 рр., а також дані з електронних корпусів німецької мови *DWDS (Wortauskunftssystem)* та *COSMAS II / DeReKo (IDS Mannheim)*.

У роботі використано такі **методи**: описовий, контекстуальний, компонентний, корпусний, кількісний, порівняльно-аналітичний та дискурс-аналіз. Поєднання кількісного й якісного підходів дозволяє виявити як частотні тенденції, так і прагматичні особливості функціонування фразеологізмів.

Структура: магістерська робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило комплексно проаналізувати функціонування фразеологічних одиниць з етнонаціональним компонентом у сучасній німецькій мові та з'ясувати динаміку їхньої еволюції в медійному дискурсі останнього десятиліття. На основі корпусного аналізу матеріалів провідних німецькомовних видань (*Die Zeit, Der Spiegel, Süddeutsche Zeitung, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Die Welt*) та електронних корпусів DWDS і DeReKo (COSMAS II, IDS Mannheim) встановлено закономірності вживання фразеологізмів, їхню семантико-прагматичну специфіку й роль у формуванні етнонаціональних стереотипів у сучасній комунікативній практиці.

Узагальнення попередніх лінгвістичних досліджень дало підстави стверджувати, що фразеологізми з етнонаціональним компонентом виконують комплексну комунікативно-прагматичну функцію: вони є засобом оцінки, інтерпретації та соціальної категоризації реальності, формують мовну картину світу та виступають індикаторами культурної пам'яті.

У другому розділі простежено еволюцію медійного використання фразеологізмів з етнонаціональним змістом упродовж 2014–2024 рр. Порівняння корпусних матеріалів засвідчило, що початок досліджуваного періоду (2014–2016 рр.) характеризується збереженням у публіцистиці певних етноцентричних кліше (*die faulen Südländer, Polnische Wirtschaft, Balkanmentalität*), які відображали залишки стереотипного мислення у німецькій медіамові. Водночас уже після 2018–2019 рр. спостерігається виразна тенденція до нейтралізації або іронізації таких висловів, а також до заміни їх фразеологізмами, що відображають нові етичні та комунікативні стандарти.

Події останніх років, а саме пандемія COVID-19, енергетична криза, повномасштабна війна Росії проти України, істотно вплинули на фразеологічну систему сучасної німецької преси. Медіа дедалі частіше використовують вирази, які формують наратив солідарності, взаєморозуміння і спільної відповідальності: *Brücken bauen* («будувати мости»), *Schulter an Schulter stehen*

(«стояти пліч-о-пліч»), *an der Seite der Ukraine stehen* («бути на боці України»), *Zeichen der Solidarität setzen* («виявити солідарність»), *gemeinsam stark sein* («бути сильними разом»). Такі фразеологізми виконують переважно оцінну, емотивну та ідентифікаційну функції, стаючи засобом позитивної репрезентації колективної єдності.

Одночасно спостерігається зміщення дискурсивних акцентів: якщо раніше етнонаціональні фразеологізми часто слугували для відтворення відмінностей між народами, то нині вони виконують роль символічних «мостів» між культурами. Мовна політика провідних німецьких ЗМІ спрямована на уникнення форм дискримінації та ксенофобії, що відображається у зміні оцінного поля медійних текстів.

Корпусний аналіз текстів за допомогою систем DWDS та COSMAS II / DeReKo підтвердив, що у 2014–2024 рр. відбулася кількісна і якісна трансформація фразеологічного складу німецького медійного дискурсу. Частотність негативно маркованих етнонаціональних фразеологізмів поступово зменшується, тоді як позитивно оцінні, інтеграційні та емпатичні конструкції демонструють стабільне зростання.

Особливо активно вживаними є одиниці з лексемами *Europa, Freiheit, Einheit, Zusammenhalt, Werte*, що свідчить про зсув у бік ціннісно-гуманістичної парадигми сучасної Німеччини.

Виявлені фразеологізми відзначаються високим дискурсивним потенціалом: вони активно функціонують у текстах політичних коментарів, аналітичних статей, репортажів та редакційних звернень, де слугують засобом емоційного впливу та формування суспільної позиції. З'ясовано, що медійні фразеологізми часто виступають носіями колективної пам'яті — вони відсилають до історичних подій (Друга світова війна, падіння Берлінського муру, розширення ЄС), але при цьому набувають нових смислів у сучасному контексті.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна стверджувати, що еволюція фразеологічних одиниць з етнонаціональним компонентом у німецькомовній пресі періоду 2014–2024 років відбувається в напрямі глибоких

семантичних і прагматичних змін, які відображають загальну трансформацію суспільного мислення та політичного дискурсу Європи. Протягом цього десятиліття відчутно послабився імпульс до відтворення застарілих або стереотипізованих етнонаціональних уявлень, характерних для попередніх етапів розвитку медійного мовлення. Натомість у мовній практиці журналістики утвердилася тенденція до гуманізації, етичного переосмислення та десакралізації традиційних образів, що раніше були закріплені у фразеологічних формулах.

Якщо на початку досліджуваного періоду (2014–2016 рр.) у німецьких медіа домінували фразеологізми, які відтворювали бінарні опозиції типу «Схід — Захід», «свій — чужий», «Європа — решта світу», то поступово спостерігається зміщення фокусу з конфронтаційних на інтегративні, кооперативні та солідарні моделі мовлення. Цей процес виявляється як у зміні семантичних акцентів сталих виразів, так і в появі нових фразеологічних структур, зорієнтованих на цінності співпраці, європейської єдності та міжкультурного взаєморозуміння.

Важливою рисою нової фразеологічної парадигми є прагнення до універсалізації значень, що сприяє подоланню культурно обмежених конотацій. Наприклад, вислови, які раніше несли у собі приховані оцінки або етноцентричні відтінки, з часом набувають нейтрального або позитивно-інклюзивного забарвлення. Замість метафор, що підкреслюють відмінності між націями (*die Balkanmentalität, der russische Bär, ein typischer Deutscher*), дедалі частіше вживаються конструкції, які апелюють до спільних цінностей — *europäische Verantwortung, gemeinsame Zukunft, Brücken bauen statt Mauern errichten*. Така лексико-фразеологічна еволюція є показником зміни світоглядних установок, де на перший план виходить ідея взаємоповаги, діалогу та партнерства.